

9 augustus 1997 NUMMER 32 Nederland f 6,75 België Bfr 130

LAN

VRIJ NEDERLAND

JAN HANLO HAD EEN MEISJE

De kunstenaar en zijn
16-jarige bakvis

Mary, het meisje van Jan Hanlo

COLLECTIE MARY MATTHEWS

Jan Hanlo had nog nooit een meisje gehad, leek daar ook niet op uit, laat staan dat hij een rokenjager was. En toch, halverwege de jaren dertig was zij daar: zijn Engelse 'verloofde' Mary Matthews.

Om zijn Engels bij te spijkeren voor het examen Engels MO-A dat hij die zomer af zou leggen, verbleef Hanlo van januari tot en met maart 1936 in Londen. Hij moet haar daar tegen het lijf zijn gelopen. Haar vader werkte in Londen als tandarts. 'Jan was verloofd met Mary, was ontzettend verliefd. Dat weet ik zeker omdat ik op een gegeven moment een kist opentrok waar een bundel brieven van haar in lag. Ik heb er niet in gelezen, maar Jan werd zo ontzettend kwaad als ik hem nooit gezien had,' aldus Hanlo's nicht Jos van der Ploeg. De bundel hele en halve brieven van Mary, in het Engels geschreven, sluimert nog in Hanlo's nalatenschap, de meeste ongedateerd. De tientallen brieven die Hanlo op zijn beurt aan Mary stuurde, zijn niet overgeleverd. Mary voelt zich in december 1936 vereerd met Hanlo's brief, schrijft ze, maar ze is verschrikkelijk teleurgesteld dat zij elkaar door familieomstandigheden 'vandaag' niet kunnen ontmoeten. De toon van haar antwoord is vertrouwelijk. Hanlo had zijn zelfportret voor haar geschilderd en meegestuurd, 'ik kan niet zeggen dat je er in het echt zo depressief uitziet. Ik hoop gauw een mogelijkheid te hebben die "hunted look" wat te verstrooien.'

Wie is dit meisje dat Hanlo zulke persoonlijke brieven stuurde, wat betekende zij voor Jan Hanlo en waarom zijn bijna alle sporen uitgewist van het contact met haar, dat – met onderbrekingen – vijftien jaar stand zou houden? Zeker is dat Mary Matthews voor veel verwarring in het zoekende leven van Jan Hanlo heeft gezorgd. Hij studeerde Engels, oefende zich in het ene muziekinstrument na het andere, dronk regelmatig meer dan goed voor hem was,

discussieerde veel over geloof en seksualiteit met zijn vrienden en stak veel energie in zijn ambitie een groot landschapschilder te worden. Maar hij was er in 1936 – toen hij Mary voor het eerst ontmoette – allerminst zeker van dat het met zijn carrière als schilder goed zou gaan, en met zijn seksualiteit kon het ook nog alle kanten op. Hij wist niet zo goed raad met de aandacht die Mary voor hem opbracht. Zeker niet toen ze een gelegenheid aangreep hem achterna te reizen naar Nederland. Wat moest een tobbede katholieke vierentwintigjarige jongeman aan met de vroegwijze zestienjarige bakvis die het voor elkaar had gekregen au pair in Eindhoven te worden?

Haar eerste betrekking, bij de tandartsenfamilie Spoorenberg, leidde tot een vriendschap met dochter Nel. Mary was via bemiddeling van een meneer uit Wassenaar die haar moeder kende bij de Spoorenbergs terechtgekomen. Mary's vader was net overleden. Ze was daar behoorlijk overstuurd van. Zijn overlijden zorgde ook voor financiële problemen. In afwachting van haar achttiende verjaardag, waarna de opleiding tot verpleegster voor haar open zou staan, leek een au-pairbaantje haar een goede mogelijkheid om dichterbij de

HANS RENDERS ■ Zijn klankgedicht 'Oote' bezorgde hem in 1952 landelijk hoon en roem: van welke dichter werd het werk – 'decadent' of niet – ooit in de Eerste Kamer besproken? Dichter Jan Hanlo (1912-1969) is in veel opzichten controversieel geweest.

In de jaren zestig werd hij veroordeeld vanwege een pedofiel contact. Zelf noemde hij zich ooit biseksueel, maar tegelijkertijd sprak hij zich uit tegen elke vorm van seksualiteit.

Hans Renders was dus verrast toen hij de verliefde brieven las van het meisje Mary Matthews aan de dichter – die eind jaren dertig vooral als schilder hoopte door te breken. Renders reisde naar Engeland en spoorde Mary op, een vrouw uit een mysterieuze familie. Wat moest een tobbede katholieke vierentwintigjarige jongeman met een vroegwijze zestienjarige bakvis? En waarom houdt Mary – ondanks alle aanwijzingen voor het tegendeel – vol dat ze elkaar na 1938 niet meer hebben gezien? 'Eens omschreef je me als een "burnt out volcano", waar heb je jezelf uitgebrand?'

COLLECTIE LETTERKUNDIG MUSEUM

Jan Hanlo, omstreeks 1935.

Boven: één foto van Mary Matthews en Jan Hanlo zit nog wél in Mary's plakboek, tussen familiekiekjes van na de oorlog

jongen te komen waarop zij kort daarvoor verliefd was geraakt. Na een halfjaar verhuisde de familie Spoorenberg en werd Mary ondergebracht bij een kinderloze oom en tante van Nel, de familie Bak-Nefkens in Heerlen. Mary had niet veel te doen in de huishouding en nam het er goed van, zoveel dat ze soms nachten wegbleef. Maar er kwamen klachten. Mary had een 'scharreltje', zo weet Nel Hustinx-Spoorenberg zich te herinneren. Daarom werd ze bij de familie Geubels in Groningen ondergebracht. Geubels had een keten winkels in galanterieën, waar producten van Sfinx werden verkocht. De familie Geubels kende iemand uit de directie en die wees hun op een Engels meisje dat uit haar omgeving moest vanwege een 'verwerpelijke en desastreus contact dat zij in Limburg had', volgens Sylvester Osse, een neef van de familie Geubels. Osse maakte Mary bijna een jaar lang mee. 'Ze was een vrolijke meid en ik was gek op haar. Ik merkte wel dat ze een grote teleurstelling achter de rug had.'

Dat Mary een teleurstelling achter de rug had, blijkt ook uit een brief die op 15 maart 1937 werd geschreven vanuit Roermond. Na haar vorige schrijven heeft er een ontmoeting met Hanlo plaatsgevonden, die niet volgens wens van Mary verlopen is. 'Eigenlijk vond ik je ontzettend leuk afgelopen zondag!!! In je verschrikkelijke verwaandheid vind je het waarschijnlijk helemaal niet vreemd dat iemand je op zijn minst interessant vindt, maar we spraken hier al uitgebreid over. Hoe gelukkig moet jij zijn dat ik ga waar jij wilt en dat je nooit verstoord raakt over mijn nogal lelijke gezicht.' Zo gaat Mary nog even door met het aanhalen en wegstoten van die verwaande Jan Hanlo. 'Ben je niet verbaasd dat ik je geen goedkope liefdesbrief schrijf! Dat wil je toch zo graag!' merkt ze ironisch op. 'Je weet dat je verschrikkelijk irritant bent? Alles om jou heen is vervelend, je schreef dat ik wreed geweest ben, nu ik weet dat ik je lang niet zal zien, wil ik in HOOFDLETTERS schrijven, zoals jij ook van vertoon houdt, alle mannen zijn domkoppen en belachelijk, vind je niet? Helaas raak ik nogal vermoeid van mijn tijdverspilling aan jou, ik kan geen huiswaarheden meer horen dus blijft er niets voor me over dan "Goodbye" te zeggen.' Het is een afscheidsbrief die niet erg serieus klinkt, want Mary kondigt meteen aan dat ze zich wel zal gaan verontschuldigen voor deze 'domme' brief en groet Hanlo vervolgens met 'Engelse zoenen!!!'. Hanlo heeft op deze brief gereageerd, want Mary antwoordt dat hij haar helemaal verkeerd begrepen heeft. Bij het lezen van zijn brief waren 'conflicterende' vragen bij haar opgekomen. Hanlo wees haar af, zoveel begreep ze wel. De lange brief die ze vervolgens schreef, heeft ze verscheurd, bekent ze. In haar nogal dwingend schrijven wil ze

ook nog wel kwijt dat Hanlo een diepe indruk op haar heeft gemaakt, ze wist dat ze helemaal gek op hem kon zijn. 'In ieder geval moet ik je onmiddellijk zien. With love from Mary.'

'Darling,' zo begint ze haar volgende brief, waarvan ze nu zeker weet dat 'jouw ogen de enige zijn die dit zien'. Het is duidelijk dat Hanlo haar heeft afgeremd, maar even duidelijk is dat zij hopeloos verliefd is geworden. 'Je brief was perfect lief, en deed me alleen maar meer verliefd op je worden.' Maar helaas: 'Je vindt het niet leuk als ik je koosnaampjes geef, je veroordeelt me omdat ik sentimenteel over je doe, je denkt dat ik belachelijk ben als ik je vertel dat ik van je droom en de hele dag aan je denk. (Ik kan je nog steeds op vervelende toon horen zeggen: "Je kunt van je dromen houden.") Dus wat moet ik zeggen tegen de enige jongen die er echt toe doet, en er ooit toe zal doen voor mij.' Dat Hanlo aanvankelijk niet met haar had willen vrijen en zich zelfs schichtig had teruggetrokken toen zij hem wilde kussen, had Mary uitgelegd als echte liefde. Hij had haar natuurlijk niet durven vragen of er nog een ander was, of hij niet als een remplaçant diende voor een jongen die zij in Engeland had achtergelaten. Zo had ze opgemaakt uit Jans achterdochtige vragen. Die jaloezie was voor haar het sein geweest om zich aan Jan te geven. Mary voelt er zich een beetje belachelijk om 'na de drie echte uren' die ze samen hadden doorgebracht, maar merkt het toch op: 'I'm only sweet seventeen and never been kissed.' Kortom, Jan was de eerste geweest. Ze weet dat het ongepast is te schrijven, omdat Hanlo haar nog niet echt zijn liefde heeft bekend, als ze schrijft: 'Ik hunker er gewoonweg naar je weer te zien.'

Waarom hield Hanlo, voor wie het ook de eerste keer was geweest dat hij 'drie echte uren' had gehad, Mary op afstand? Hij wist niet waarom, maar hij voelde zich geremd en daarom reageerde hij zo dubbelhartig op haar gedwee. Hij had zich de opa van Mary genoemd omdat hij zoveel meer ervaring had in het 'Gouden Koninkrijk van de Romantiek'. Mary begreep dat haar liefde voor Hanlo niet helemaal beantwoord werd, maar hoopte dat hij sympathie voor haar kon opbrengen, althans dat schrijft ze. Het lijkt echter een opmaat te zijn voor wat ze echt wilde zeggen: 'Dit is de eerste liefdesbrief die ik ooit in mijn leven schreef, en dat is de waarheid. Ik zou graag vloeiende, mooie zinnen aan jou schrijven, zoals Byron of Shelley, maar ik ben geen dichter, en ik kan je alleen in simpele woorden zeggen dat ik van je hou.' Dat was wel een probleem, want Mary had dan wel beloofd dat ze geen andere jongen dan Jan wilde trouwen, ze haatte alleen al het idee iemand anders te moeten kussen, 'maar jij laat je niet door mij kussen'. Ze smeekte hem haar snel te antwoorden, 'je brieven zijn zulke grote gebeurtenissen in mijn saaie leven'.

Aylsham 5.
Maastricht.
Thursday.

Dear Jan,
This is to apologise: 1) for writing you a letter that showed you my feelings for you. 2) for writing you that card note yesterday.
I am quite sure that it is all my fault and I do think that it is a great pity, that just because I have been a damn fool, we can't meet again. I had to read your very long letter ten times, and think it over a long time, before I at last realised, what you were trying to do. viz: to show me how stupidly I was behaving - thank you very much. (NOT meant sarcastically)

XXXXXXXXXX

English Kisses!!!!

Uit haar volgende brief, geschreven in het huis van een andere oom van Nel in Maastricht, blijkt dat Hanlo haar verboden had hem te aardige brieven te sturen. Terwijl Mary de brief schreef, hoorde ze op de radio een 'Amerikaans negerdeuntje dat me onmiddellijk aan jouw lieve zelf doet denken'. Niet te veel, 'want zoals je weet ben ik bevooroordeeld tegen negers'. Behalve die confidentie, was deze alweer ongedateerde brief belangrijk voor een beter begrip van hun relatie. Mary ging maar niet verder op het woord 'love', dat hadden ze samen al uitvoerig gedaan. 'Het schijnt erg moeilijk te zijn je bijna ongeneeslijk neerslachtige geest te interesseren.' Hoewel ze denkt dat Jan het wel prettig vindt te horen dat ze van hem houdt.

Hanlo heeft Mary iets essentieels willen duidelijk maken. Er had een zwaar gesprek plaatsgevonden in een Maastrichts café. Hanlo heeft na afloop van dat gesprek gezegd dat Mary verschrikkelijk dom was. Hij zat met een lurkende pijp in de mond te oreren, het ene glas na het andere drinkend. Tussen de 'verwerpelijke geluiden' van zijn pijp door heeft hij Mary van alles over zichzelf verteld waaruit duidelijk moest worden dat het tussen hen tweeën niks kon worden. Hij had er van alles bij gehaald, vooral veel psychologische theorieën. Daar zat-ie dan, de ongeveer vijftientigjarige Hanlo, vuurrood haar, pijp in de mond, tegenover een zeventienjarig Engels meisje dat verliefd op hem was. De abstracties die over zijn lippen kwamen, waren aan haar niet besteed.

Hanlo vond dat zij een erg romantisch type was waardoor ze haar idee over een ideale man op hem projecteerde. In zijn 'psychoanalyse' van Mary had hij zichzelf niet buiten schot gelaten, zo blijkt uit wat Mary hem schrijft: 'Ook wat je zei over jezelf was niet waar - ik bedoel wat je vertelde over het een "dried up volcano" zijn.' Wat had hij toch willen zeggen en: 'Wat een verschrikkelijk morbide uitzicht - altijd maar denken met je minderwaardigheidscomplex dat de mensen die je ontmoet je cynische ideeën niet accepteren.' Tijdens hun volgende ontmoeting heeft Hanlo nogmaals een poging gewaagd haar het essentiële te zeggen. Volgens de 'psychoanalytische methode' had hij haar duidelijk gemaakt dat het beter voor haar was hem niet meer te ontmoeten. Het een en ander zal in meer concrete bewoordingen zijn geschreven, want in de brief die Mary hem vervolgens schrijft, heeft Hanlo de schaar gezet. Dat deed hij vaak, alsof hij daarmee ook het verleden naar zijn wens kon modelleren. Van Mary's reactie op Hanlo's 'psychoanalyse' is alleen het slot gespaard. We worden er niet veel wijzer van, behalve dan dat Mary iets heel bijzonders in Hanlo zag: 'Ik ben het helemaal met je eens, zoals je jezelf als een genie beschouwt, maar het zou beter zijn als je je daar niet van bewust was. En omdat je een genie bent, ben je zeker niet nutteloos. Je ziet eruit als een genie, hoewel je je er niet naar gedraagt. Ik zou ook niet weten hoe een genie zich gedraagt, maar bij mijn weten heb ik ook nooit eerder een genie ontmoet.' Mary ging er kennelijk van uit dat dit geruststellende woorden waren voor Hanlo en dat hij snel naar haar toe zou komen om de woorden te horen waarmee ze deze brief afsloot: 'I love you.' En alsof dat nog niet duidelijk genoeg was, schreef ze in een P.S.: 'Wees verzekerd van mijn liefde voor jou.'

Hanlo stuurde Mary vervolgens een zeer lange brief die ze tien keer had moeten lezen voordat ze - zo staat in haar antwoord - begreep wat hij haar duidelijk probeerde te maken. Hanlo had haar in zijn brief iets kunnen uitlegen waartoe hij mondeling niet in staat was geweest. 'Ik hoop dat je me vergeeft dat ik zo dom deed. Als je er toe kunt zetten, zou ik het werkelijk op prijs stellen als je me weer wilde schrijven. Misschien kunnen we onze relatie beperken tot een schriftelijke, dus platonische.'

Ondanks deze berustende woorden valt te vrezen dat Hanlo zich weer vaag had uitgedrukt over de geringe aantrekkingskracht die meisjes op hem hadden, want Mary interpreteerde Hanlo's aarzeling om op haar avances in te gaan als een gebrek aan verliefdheid van zijn kant. 'Ik kan heel goed begrijpen dat je niet wilt dat ik gek op je ben. Ik ben er zeker van dat het vervelend is voor een jongen als een meisje op hem jaagt waar hij niet meer dan vriendschap voor voelt. Maar ik geniet te veel van je brieven.' Hanlo op zijn beurt wilde het contact wel in stand houden omdat hij wist dat hij daar zijn moeder een plezier mee deed. Die vond het maar wat prettig dat er eindelijk een meisje in zijn leven was. Nadat Mary haar au-pairadres in Heerlen, en daarna in Groningen, had gevonden, kwam ze vaak bij Hanlo en zijn moe-

COLLECTIE MARY MATTHEWS

Mary en Jan, jaren vijftig

der in Valkenburg logeren. Mary klampte zich aan mevrouw Hanlo vast als Jan zijn bokkige buien had en dagenlang achter zijn schildersezelf bleef werken. Jan nam Mary mee achter op de motor, naar Hamont in Belgisch Limburg. Mary's jongere zusjes Ann en Bernadine zaten in dat klooster op de Kostschool der Ursulinen. Mary is er ook een keer alleen naar toe gereisd. Het klooster vond ze maar een naargeestige plaats en daarom miste ze haar geliefde des te meer: 'Jij bent voor mij de verpersoonlijking van Dutch manhood, ondanks je "crowning glory". Ik denk dat je me moet schrijven om me op te beuren.' En in dezelfde

brief schrijft ze iets raadselachtigs: 'Ik ben er zeker van meer dan half Nederlands te zijn.'

Zuster Monulphe (1901), haar wereldse naam is Laura Keunen, kan zich in 1996 Bernadine en Ann nog wel herinneren. 'Ze spraken over hun oudste zus Mary en soms heel schimmig over een oudere broer, ze wisten weinig over hem en over een vader heb ik ze nooit gehoord.' Zuster Alphonse (1909), geboren als Anna Kerkhofs, gaf ook les op de kostschool. 'Ik kan me herinneren dat de moeder van Ann en Bernadine hier vaak kwam, ze bleef dan een of twee weken en maakte dan uitstapjes naar Eindhoven en Den Haag. Dat ging door totdat ze haar dochters in 1939 van school nam. Zij zaten op de Engelse afdeling van de school. Het was beslist niet goedkoop daar twee kinderen op te hebben zitten. Het was een mysterieuze familie. Ze vertelden nooit precies waar ze vandaan kwamen. Moeder niet, maar ook de kinderen lieten daarover niets los. Toen wij de moeder een keer wilden spreken, bleek het onmogelijk haar te achterhalen. Waarschijnlijk waren de ouders gescheiden. Hoe de moeder aan geld kwam bleef onduidelijk, maar rijk was ze zeker niet. Wel gecultiveerd.' Waar het geld vandaan kwam, is als gevolg van een brand in het kloosterarchief in 1954 niet meer na te gaan. Vlak bij Hamont, in Herk-de-Stad, is het Rustoord Residentie van de Ursulinen gevestigd. Zuster Joséphe (1905), in Ierland geboren als Josephine Powell, verzorgde behalve het onderwijs in de Engelse taal en het machineschrijven, ook de boekhouding van de Engelse afdeling. Zij heeft altijd gedacht dat de zusjes uit een gebroken gezin kwamen. Ann vroeg haar vaak voor haar te bidden zodat ze een gelukkig gezin zou krijgen. Zuster Joséphe vond het vreemd dat het schoolgeld voor de zusjes altijd via een Nederlandse bank werd betaald.

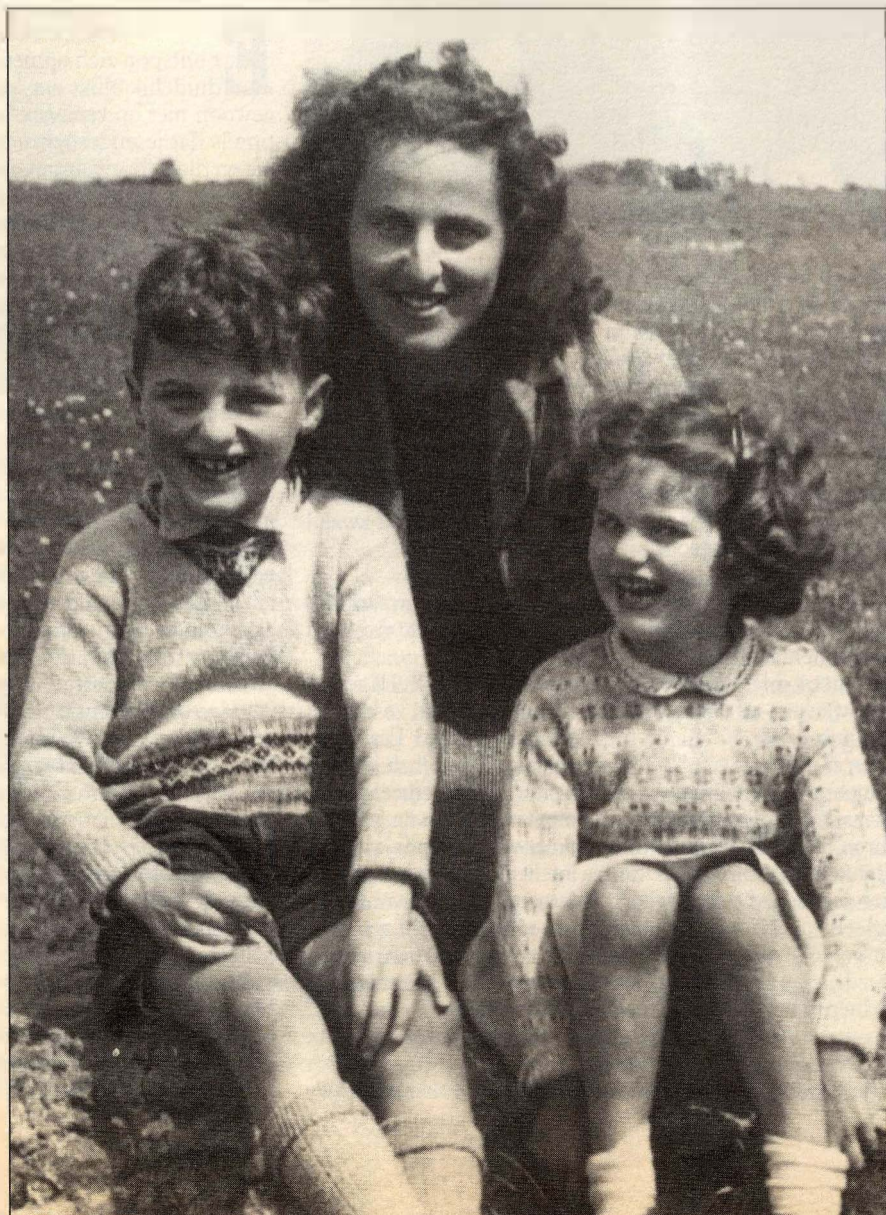
Een verklaring van Mary's 'half-Nederlandschap' ligt verscholen in de familiegeschiedenis van niemand minder dan de staatsman Willem Thorbecke. Mary's moeder was ooit verloofd geweest met diens kleinzoon, ook Willem Thorbecke geheten. Nadat Mary's vader in 1935 overleed, is de ex-verloofde bijgesprongen in de treurige omstandigheden. Dit verhaal wordt bevestigd door Nel Hustinx-Spoorenberg als ik haar nog eens vraag naar die 'meneer uit Wassenaar' – zoals ze het eerder uitdrukte – die bemiddeld had bij Mary's komst naar Nederland. 'Er werd nogal geheimzinnig over gedaan, maar het betrof Willem Thorbecke, die een vrouw moest helpen waarmee hij vroeger verloofd was geweest.' Thorbecke was ondertussen met een Amerikaanse getrouwd. De dood van William

Arthur Matthews bracht Mary's moeder, Ursula Matthews, in een crisis. Ze zag nog maar één weg voor zichzelf: het klooster. Thorbecke wist een au-pairadres voor Mary in Eindhoven te vinden. Mary kwam over uit Engeland, logeerde eerst een tijdje in Den Haag bij Thorbecke en vertrok vervolgens naar Eindhoven. Haar twee jongste zusjes werden in Hamont op kostschool gedaan. Haar broer ging in opleiding bij de koopvaardij. Ursula Matthews kon vervolgens een Engels klooster in, waar ze het overigens maar een jaartje uithield. Mary kwam er pas na de dood van haar moeder, bij een bombardement op Londen in 1942, achter dat zij en haar broer buitenechtelijke kinderen waren. W.A. Matthews 'echtte' de twee kinderen die Ursula al had voordat zij met hem trouwde.

Aan het laatste au-pairschap in Nederland, bij de familie Geubels in Groningen, kwam een einde toen vader Geubels Mary in 1938 naar huis stuurde, vanwege de oorlogsdreiging. Mary ging in opleiding bij het Sussex Eye Hospital in Brighton. Nel Spoorenberg: 'Mary was toen achttien en werkte eindelijk in de verpleging. Ze was wereldwijd maar tegelijkertijd onvolwassen. Gek genoeg is me bij blijven staan dat ze nogal weg was van Hitler, nogal *puberschwärmerisch*.' Hanlo bewaarde een brieffragment uit 1939 waarin Mary informeert of hij zich nog steeds een 'dried up volcano' voelde.

Zestig jaar nadat Mary Matthews Jan Hanlo voor het eerst ontmoette, neemt ze op een koude februaridag de telefoon op. Ze weet niet dat ik al enige tijd intensief naar haar op zoek ben. Omdat ze een geheim telefoonnummer heeft, stond zij niet op de lijst van Matthews, Batemans en combinaties van een of beide namen die ik vanuit Nederland systematisch afbelde. In Groot-Britannië wordt geen bevolkingsregister bijgehouden waarin gegevens over mogelijk vorige verblijfplaatsen van inwoners staan geregistreerd. Het zoeken werd bovendien bemoeilijkt omdat de Engelse wet voorziet in de mogelijkheid voor vrouwen, ook al in de tijd dat Mary Matthews huwde, om hun familienaam vóór die van hun echtgenoot te plaatsen in het trouwregister. Maar zelfs is het mogelijk en gebruikelijk een veelvoorkomende naam als Matthews weg te laten, of te vervangen door bijvoorbeeld de familienaam van de moeder of de grootmoeder.

Mevrouw Bateman is in de loop der jaren vaak verhuisd. Ze leidt een teruggetrokken leven, en doet de deur niet open als ik bij haar aanbel. Als haar geheime telefoonnummer is achterhaald, neemt ze gelukkig wel de telefoon op. Nadat ze van haar verbazing bekomen is en begrijpt dat de verslaggever vanuit het huis van haar buurvrouw opbelt, stemt

COLLECTIE MARY MATTHEWS

XXXXXXX English Kisses!!!!

ze toe in een ontmoeting. Haar eerste vraag even later bij haar thuis luidt: 'Was hij homoseksueel?' en daaropvolgend: 'Vindt u ook niet dat het een ziekte is?'

Mary Bateman was in 1939 alweer uit Brighton vertrokken om in Cornwall te gaan wonen. Op 29 juni 1940 bracht ze een zoon op de wereld, Michael. Mary weet absoluut zeker dat zij na 1937 of 1938 nooit meer een ontmoeting met Hanlo heeft gehad. En na 1939 zijn er zeker ook geen brieven meer gewisseld, zegt ze met grote stelligheid. Toch heeft ze – zoals ze in 1945 schrijft – in 1939 bij Hanlo en zijn moeder gelogeerd, en ook in het voorjaar van 1940, toen al zes maanden zwanger, bracht ze samen met Jan Hanlo haar vakantie in Valkenburg door. Op 14 maart 1941 schrijft ze aan Hanlo, nadat ze informeert of hij haar brief van een paar weken daarvoor heeft ontvangen: 'Het is moeilijk voor te stellen, dat het bijna een jaar geleden is nu, sinds ik met jou zo'n gelukkige vakantie doorbracht. Ik zal nooit de schoonheid van Limburg in de lente vergeten.' Alsof ze weer helemaal in de weemoedige sfeer van dat eerste oorlogsjaar verkeert, zegt Mary zestig jaar na haar eerste ontmoeting met Hanlo teleurgesteld: 'Ik zocht een vaderfiguur en vond een onrijpe man die niet volwassen wilde worden. Ik was naïef en erg verliefd. Jan was ook verliefd op mij, maar iets in hem was geblokkeerd. Terugkijkend heb ik altijd gedacht dat hij homoseksueel was. Toen *voelde* ik dat hij geen "real man" was. Jan was een egocentrische jongen, hij sprak uitsluitend over zichzelf. Als ik hem kwam opzoeken, bleef hij vaak de hele dag staan schilderen. Hij toonde dan geen enkele emotie, alleen boosheid. Ik dacht dat hij een beroemd schilder zou worden. Hij wist heel goed dat hij niet normaal was. Hij had ook geen echte vrienden. Ik denk dat Jan aan schizofrenie leed. Later begreep ik dat zijn uitspraak "I'm a dried up volcano" een verwijzing naar zijn onderdrukke homoseksualiteit was. Zelfs daarin wilde Jan Hanlo niet volwassen worden.'

Mary hield haar liaison in die tijd zelfs voor vriendinnen verborgen, en zeker voor haar zusjes. Later veranderde dat. In 1941 schrijft ze, sprekend over een vakantie van het jaar daarvoor: 'Mijn zusters spreken vaak over je, zij hadden nooit eerder een man met rood haar gezien.'

In Valkenburg en omstreken ging in het eerste oorlogsjaar het gerucht dat Jan Hanlo een zoon had. Al eerder werd gefluisterd dat Hanlo een vriendin in Maastricht had, zo weet Hanlo's vriend uit die dagen, Paul Roebroek (1907), zich te herinneren. Michael Bateman, zesenvijftig jaar oud, is tegenwoordig priester in Deal, vlak bij Canterbury. 'I always knew there was a skeleton in the cupboard,' zegt hij zonder aarzeling. 'Het zou een verklaring kunnen zijn waarom mijn vader nooit een vader voor me is geweest. Hij heeft zich nooit iets aan mij gelegen laten liggen.'

De familiegeschiedenis van Mary Bateman is uiterst ingewikkeld, misschien té ingewikkeld voor Mary: 'Toen mijn vader mij en mijn broer bij mijn moeder kreeg, was hij met een andere vrouw getrouwd waar hij ook kinderen bij had. Na de dood van die vrouw is hij alsnog met mijn moeder getrouwd, vervolgens werden mijn twee jongste zusjes geboren.' Mary veert op als de naam van Thorbecke valt en hoort wat een neef van Willem, die ook al weer Willem heet, vertelde: 'Mijn oom was diplomaat, en is in 1989 overleden. Ik weet dat hij voor zijn huwelijk met een Amerikaanse iets met een Engelse dame heeft gehad. Die is hem welens komen opzoeken in Zwitserland, waar hij toen een diplomatenpost had. De familie vroeg zich af waarom ze twee kinderen had meegebracht, en van wie die kinderen waren. Ze was tenslotte een ongehuwde vrouw.' De foto van het Zwitserse uitstapje zat in Mary's fotoboek, maar tussen het eerste en het tweede bezoek van mij aan haar is die 'kwijt' geraakt.

De kinderen van Willem Thorbecke reageren verbaasd op vaders verloving uit vroeger jaren. Volgens Willem-Henry Thorbecke, evenals een andere zoon wonend in de Verenigde Staten, is zijn vader in 1916 getrouwd en meteen na de oorlog als diplomaat in Parijs gaan wonen en werken. Later word ik gebeld door een dochter, zij blijkt in Amsterdam te wonen, en laat geïrriteerd weten dat ze 'niet weet met dat oude verhaal' geconfronteerd wil worden.

Father Michael Bateman weet niet precies hoe zijn moeder leefde voordat hij geboren werd, maar hij voelt al zijn leven lang dat er, net als om zijn eigen conceptie, een mist van onduidelijkheid rond de geboorte van zijn moeder hangt.

Mary met haar dochter en haar zoon Michael, tegenwoordig priester: 'Ik heb altijd geweten dat er een skeleton in the cupboard was'

PLEASE write to me again.
With Love
from
Mary.

p.s.
I was the ending to all friends I like.

Mary Matthews over Jan Hanlo: 'Ik realiseer me nu dat je emotioneel erg onderontwikkeld bent, nog meer dan ik al dacht. Hoe komt dat?'

tijd erg knap, weet je dat, en ik was niet weinig op je verliefd, maar je moedigde me niet aan. Waarom zou je jezelf tegen getrouwde vrouwen verdedigen? Ze kunnen je geen kwaad berokkenen, en kunnen je misschien helpen jezelf te leren kennen.' Dat klonk kameraadschappelijk, maar zo was het waarschijnlijk toch niet bedoeld. Mary was dan een getrouwde vrouw bij wie Jan zijn hart kon uitstorten, maar ondertussen was zij ook een knap meisje van vijftientig jaar dat nog steeds verliefd op Hanlo was, al was ze dan getrouwd met een oogarts van haar werk die ze nauwelijks kende. Ze was hem een keer toevallig in een dancing aan de boulevard van Brighton tegen het lijf gelopen. Eric Bateman was als beroepsmilitair vanaf halverwege 1942 in Cairo gestationeerd, en afgezien van een verlof zou hij vier jaar weg zou blijven. Mary wist dat hij in Egypte een verhouding had met een verpleegster.

Er ontstond zich opnieuw een correspondentie waaruit duidelijk blijkt dat Mary niet begreep dat Jan Hanlo gewoon niet op vrouwen 'viel'. 'Mijn persoonlijke opvatting is dat je onderliggende jargon van pseudo-psychologie en filosofie een uiting is van aangeboren angst voor het leven, niet zozeer het leven als wel voor het ervaren van een gevoel. Ik realiseer me nu dat je emotioneel erg onderontwikkeld bent, nog meer dan ik al dacht. Hoe komt dat?' Ze neemt geen blad voor de mond. 'Je mist een gevoel voor humor, en daarom heb je in veel andere dingen ook geen gevoel voor verhoudingen.' Maar er was nog hoop, dacht Mary nadat ze zich de vraag stelde of Hanlo wel in staat was diep te voelen. 'Ik denk van wel, en geloof me, als je door elkaar geschud bent door een diepe sterke passie, zullen veel van je problemen zichzelf oplossen, tenminste als je je helemaal aan die passie overgeeft, zonder te denken aan verleden of toekomst.' Hanlo had haar, net als voor de oorlog, allerlei theorieën over de vrije wil voorgelegd, maar aan dat soort gepieker wilde ze niet te veel woorden vuilmaken: 'Ik geloof heel erg in de vrije wil, en ik kan je poging te differentiëren tussen filosofie en psychologie niet helemaal volgen.' Ze bond Hanlo op het hart niet te veel stil te staan bij de gebeurtenissen en mensen uit zijn kindertijd. Hij moest de voorbijgaande impressies van de vroege gelukkige jaren vergeten en een uitgebalanceerde volwassene worden om de vele problemen van het leven op te lossen. 'Het spijt me verschrikkelijk dat je zo'n moeilijke tijd doormaakte met je liefdesleven. Ik kan me eenvoudigweg niet voorstellen dat jij verliefd kunt zijn, je lijkt zo door jezelf geobsedeerd. Maak je geen zorgen over het emotioneel jong zijn,' zo sluit Mary haar brief troostend af, 'je zult zeker nog eens ontpoppen en volwassen worden, net als bij iedereen. Ik zou echt dronken met je willen worden, om dan iets kinderlijks en belachelijks te gaan doen.'

Hanlo had gemopperd dat ze vol onbegrip op zijn brieven reageerde. Mary vroeg hem daarop beter uit te leggen hoe hij nog steeds op zo'n simpele wijze het katholieke geloof trouw kon blijven. Zo kabbelt de correspondentie nog een

**'Wat je liefdes-
avonturen
betreft, ze
klinken erg tam
— zijn je
"manly fires"
nooit
ontwaakt?'**

Na veel zoeken en vragen is hij er vlak voor de dood van zijn 'vader' in 1992 achtergekomen dat zijn moeder een buitenechtelijk kind was. 'Mijn moeder houdt alles geheim, zelfs het graf van mijn grootvader, haar wettelijke vader dus, heeft ze me nooit willen aanwijzen.' Michael Bateman heeft het er moeilijk mee dat er zoveel onopgeloste mysteries aan zijn familie verbonden zijn. Hij legt een verband tussen die mysteries en het goedpraten van homoseksualiteit en de invloed van de duivel op die paar gelovigen die er nog zijn. 'Het is soms moeilijk te begrijpen dat al dit kwaad bestaat om er iets goeds uit voort te laten komen.'

Hanlo schreef Mary na de oorlog lange brieven waarin hij onder meer beweerde dat er nogal wat getrouwde vrouwen achter hem aan zaten.

Het meest interesseerde haar echter of Hanlo ook zelf achter vrouwen aan zat. 'Wat je liefdesavonturen betreft, ze klinken erg tam — zijn je "manly fires" nooit ontwaakt? Eens omschreef je me als een "burnt out volcano", waar heb je jezelf uitgebrand? Ik heb je altijd als een timide intellectueel gezien maar ik zal mijn mening over je moeten herzien na je avonturen.' Hoewel Mary hardnekkig niet wil begrijpen waarom Hanlo in haar bijzijn een 'timide intellectueel' was, en niet in het gezelschap van diegenen waarmee hij zijn 'avonturen' beleefde, geeft ze toch blijk van een scherp inzicht wanneer ze vervolgens analyseert: 'Emotioneel gezien ben je nog steeds erg jong, dat zie ik aan je gedichten. In sommige opzichten is het beter nooit volwassen te worden.'

En weer, net als voor de oorlog, begint Mary aan Jan te trekken. 'Als je er tegenwoordig goed uitziet, stuur me dan alsjeblieft een foto. Je hebt me altijd aangetrokken, was al-

Mary Matthews en Jan Hanlo. 'Als je niet schrijft, wees dan niet verbaasd als ik plotseling op een dag voor je deur sta'

tijdje voort. Hanlo is zwaar op de hand, stuurt lange brieven en gevoelige gedichten en Mary laat niet na hem voortdurend eraan te herinneren hoe gek ze wel niet op hem geweest is. Het huwelijk met Eric is geen succes. Na zijn lange afwezigheid tijdens de oorlog zijn de jonggehuwden van elkaar vervreemd. Stukje bij beetje bereidt Mary Jan voor op haar bezoek aan Nederland. Haar man is niet enthousiast over het voorgenomen uitje. Als Hanlo kennelijk niet snel genoeg antwoordt op haar brieven, schrijft ze: 'Als je niet schrijft, wees dan niet verbaasd als ik plotseling op een dag voor je deur sta.'

In april 1947 was Mary in Nederland. Ze logeert bij de familie Geubels in Groningen. Daar lag bij aankomst al een briefkaart van Hanlo op haar te wachten, hij had haar gefeliciteerd met haar verjaardag op 12 april. Mary kondigt aan dat ze naar Amsterdam komt. Op de 21ste schrijft ze dat een ontmoeting niet zonder problemen georganiseerd kan

worden omdat Eric op weg naar Nederland is. Maar ze zal Nederland niet verlaten zonder dat ze Jan gezien heeft. Hij moet maar geen contact met haar zoeken, 'ik zal zelf wel bellen'. Een paar dagen later stuurt ze een kaart met de mededeling dat ze aan het einde van de week in het Amsterdamse Doelen-hotel logeert. Jan en Mary hebben elkaar in Amsterdam getroffen, want veel later ontvangt Hanlo een brief uit Cornwall waarin Mary haar excuses aanbiedt voor haar uitval tijdens hun ontmoeting. Hanlo had haar scherp bekritiseerd, met name haar 'egocentrisme' had hem gestoord. 'Op de Dam in Amsterdam kwam het tot een uitbarsting. Hanlo viel tegen me uit toen ik met goedgevinden van de chauffeur een taxi voor de neus van een Duitse vrouw wegkaapte.' In haar brief gaf ze toe dat Hanlo gelijk had met zijn kritiek en daarom was ze blij dat hij de vriendschap niet verbrak. Hij wilde haar zelfs komen opzoeken. Mary zou het erg fijn vinden om hem een tijdje in de buurt te hebben. Het is er waarschijnlijk niet van gekomen.

De laatste brief is in 1952 geschreven. Het is een afscheidsbrief waarvan alleen het postscriptum be-

waard is gebleven: 'Het enige boek dat jouw cynische geest zou kunnen aanspreken is Bram Stokers "Dracula", Bye Bye, "at-Heart-a-Nigger!" Mary XX.' Mary stuurde een foto mee van zichzelf en de twee kinderen Diana en Michael. Hanlo's lange brieven waar ze gedurende vijftien jaar steeds zo naar had uitgezien, heeft ze vernietigd, evenals zijn gedichten, schilderijen en tekeningen. Eén foto, volgens het stempeltje achterop afgedrukt bij een fotohandel in Maastricht, waar ze samen met Jan tegen een auto geleund staat, zit nog wél in haar plakboek, tussen familiekiekjes van na de oorlog. 'Die zit hier verkeerd, want Jan Hanlo en ik hebben elkaar na 1938 nooit meer gezien,' beweert ze stellig.

XXXXXXXXXX

English Kisses!!!!